

Voorstel tot oprichting van de academische werkplaats “positief leefklimaat” Vlaanderen

---

INHOUDSOPGAVE

1	Situering	3
2	Finaliteit	4
3	Beoogde resultaten	4
4	Hoe te realiseren?	5
4.1	Concrete werking	5
4.2	Organisatorische structuur	6
5	Samenwerkingspartners	6

1 SITUERING

Het ontwikkelen en in stand houden van een positief leefklimaat in de zorg voor kinderen en jongeren is van essentieel belang (Triesschman, 1969; Ter Horst, 1977; Kok, 1984; Van der Helm, 2011; Whittaker et. al., 2016)¹, en dit vanuit verschillende invalshoeken:

- Kinderen dienen vanuit een rechtendiscours maximaal kansen te krijgen om zo normaal mogelijk op te groeien, ook wanneer dit gebeurt in bijzondere situaties (Ter Horst, 1977; Kok, 1984; Verdrag inzake de Rechten van het Kind²; onderzoek SOS Kinderdorpen / Cachet³).
- Een positief leefklimaat wordt beschreven als een belangrijke "therapeutische factor" om positief gedrag bij kinderen te stimuleren (Triesschman, 1969).
- Uit onderzoek blijkt dat een positief leefklimaat bijdraagt tot de afname van agressie) incidenten (Ros, Van der Helm, Wissink, Stams, & Schaffenaar, 2013)⁴. Het draagt ook bij tot een hogere behandelmotivatie, een positief behandelresultaat, meer empathie, een interne locus of control en meer emotionele stabiliteit (Van der Helm et al., 2011a; Van der Helm et al., 2009; Van der Helm, Stams, Genabeek, & Van der Laan, 2012; Wilson & Lipsey, 2007, zie voor een volledig overzicht: Soeverein, Van der Helm, & Stams, 2013)⁵.

Onder meer op basis van deze theoretische inzichten en wetenschappelijke onderbouwing is het innovatieve project "Back to basics" ontwikkeld (2016 – 2018), op initiatief van de Vereniging Ons Tehuis, in samenwerking met Dr. Van der Helm, lectoraat residentiële jeugdzorg hogeschool Leiden; Prof. Dr. Stijn Vandevelde, Prof. Dr. Rudi Roose, beiden van de universiteit Gent en het Agentschap Jongerenwelzijn. Dit project zette een ontwikkelingstraject op met twaalf organisaties uit de bijzondere jeugdzorg met een residentiële werkvorm. In dit leertraject werd gefocust op visieontwikkeling en de ontwikkeling van een tool tot monitoring op basis van hoe kinderen en jongeren zelf het leefklimaat ervaren. De tool leidt niet zozeer tot "pasklare oplossingen", maar ze ondersteunt de noodzakelijke dialoog om samen met de rechtstreeks betrokkenen (jongeren en hulpverleners) stappen te zetten in de ontwikkeling van een meer positief leefklimaat.

Het leefklimaat is onlosmakelijk verbonden met het werkklimaat. De begeleider is immers één van de belangrijkste actoren in het organiseren van een positief leefklimaat. De ondersteuning door zijn/haar team, leidinggevende en de organisatie als geheel, spelen een

---

¹ Kok, J.W.F. (1991). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk*. Amersfoort, Academische uitgeverij.

Ter Horst, W. (2006). *Het herstel van het gewone leven*. Ak Houten: Bon stafleu Van Loghum.

Triesschman, A. E., Whittaker, J. K., & Brendtro, L. K. (Eds.). (1969). *The other 23 hours*. Chicago: Aldine.

Van der Helm, G. H. P. (2011). *First do no harm*. Amsterdam: SWP Publishers (proefschrift VU): Amsterdam.

Whittaker, J.K.; Holmes, L.; del Valle, J.F. et al. (2016). Therapeutic residential care for children and youth: a consensus statement of the international work group on therapeutic residential care. *Residential treatment for children & youth*, 33 (2), 89-106.

²https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/kinderrechtenverdrag_officiële_nederlandsse_vertaling.pdf

³https://d9pt66wz5kua4.cloudfront.net/sites/default/files/paragraaf/attachments/sos_kd_cachet_visietekst_nl_lr_0.pdf

⁴ Ros, N.M., Van der Helm, G.H.P., Wissink, I., Stams, G.J.J.M., & Schaffenaar, P. (2013). Institutional climate and aggression in a secure psychiatric setting. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 24, 713-727

⁵ Soeverein, F. A., Van der Helm, G. H. P., & Stams, G. J. J. M. (2013). 'Nothing works' in secure residential care?, *Children and Youth Services Review*, 35, 1941-1945.

Van der Helm, G. H. P., Boekee, I., Stams, G. J. J. M. & Laan, P. H., van der (2011). Fear is the key. Keeping the balance between flexibility and control in Dutch youth prison. *Journal of Children's Service*, 4, 248-263.

Van der Helm, G. H. P., Klapwijk, M., Stams, G. J. J. M., & Van der Laan, P. H. (2009). 'What works' for Juvenile prisoners: the role of group climate in a youth prison. *Journal of Children services*, 4, 36-48.

Van der Helm, G. H. P., Stams, G. J. J. M., Genabeek, M., van, & Laan, P. H., van der (2012). Violence in youth prison: the role of group climate and personality. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 23, 23-39.

Wilson, S. J. & Lipsey, M. W. (2007). School-based interventions for aggressive and disruptive behavior: Update of a meta-analysis. *American journal of preventive medicine*, 33, 130-143.

belangrijke rol. Het werkklimaat wordt dan ook weerhouden als één van de belangrijke factoren in de organisatie van het leefklimaat. Hoewel expertise vanuit het project "Back to basics" zich in de eerste plaats focust op de ontwikkeling van het leefklimaat, wordt het werkklimaat, gezien de intrinsieke verwevenheid ervan met het leefklimaat, dan ook als belangrijke factor meegenomen en verder uitgediept in het praktijk- en onderzoeksluik.

De monitoringcyclus werd wetenschappelijk opgevolgd en als algemeen besluit kan worden gesteld dat de implementatie van deze cyclus door alle betrokkenen als constructief en waardevol ervaren wordt. De concrete resultaten en implicaties werden voorgesteld op een studiedag die plaats vond op 20 april 2018 te Brussel en werden gepubliceerd in een internationaal wetenschappelijk tijdschrift (*Levrouw, Roose, Van der Helm, Strijbosch & Vandevelde, 2018*) (zie artikel in bijlage).

2 FINALITEIT

De finaliteit van dit voorstel betreft de ontwikkeling en uitbouw van een academische werkplaats gericht op het "doorontwikkelen" van kennis en expertise m.b.t. het bewerkstelligen van een positief leefklimaat. Concreet focust de academische werkplaats op:

1. Het uitbouwen van werkveld gerichte activiteiten; We richten ons hierbij expliciet op de verschillende sectoren Jongerenwelzijn, VAPH, K&G en Psychiatrie.
2. Het theoretisch en onderzoeksmatig onderbouwen van deze praktijkgerichte activiteiten waarbij we oog hebben voor parallellen en verschillen over sectoren heen;
3. Het ontwikkelen van beleidsaanbevelingen op basis van de voornoemde activiteiten.

Deze 3 finaliteiten vormen één geheel, waarin actie, theorie, onderzoek en beleid elkaar synergetisch beïnvloeden. Concreet zal een leer- en ontwikkelingstraject worden opgezet met residentiële jeugdzorgorganisaties, over verschillende sectoren heen (Gemeenschapsinstellingen, OVBJ's, OOC's, CIG's, VAPH, Kind en Gezin, psychiatrie). Samen met vertegenwoordigers van de organisaties wordt stilgestaan bij de organisatiecultuur, wordt bekeken hoe jongeren en begeleiders nog meer betrokken kunnen worden en welke acties kunnen bijdragen tot een verbetering van het leefklimaat. Hierbij geven we aandacht aan zowel het leef- als werkklimaat (cf. supra). Het traject is niet gericht op het opleggen van kennis of procedures. De aandacht moet uitgaan naar het samen opzetten van een leertraject waarbij verschillende praktijken van verschillende organisaties elkaar voeden en waarbij denkpatronen en culturen verrijkt en bijgestuurd worden.

- Parallel met het ontwikkelingstraject zal een onderzoekstraject worden ontwikkeld. Mogelijke doelen hierbij zijn (niet-exhaustief):
  - o in kaart brengen van werkzame factoren zoals deze gepercipieerd worden door de betrokken actoren, over sectoren heen.
  - o in kaart brengen van hinderende factoren zoals deze gepercipieerd worden door de betrokken actoren, over sectoren heen.
  - o onderzoeken hoe aandacht voor het leefklimaat kan worden geïmplementeerd in de gemeenschapsinstellingen, andere voorzieningen BJZ, VAPH, K&G en binnen een psychiatrische setting.
  - o onderzoeken hoe "werkzame" factoren verankerd kunnen worden in residentiële jeugdzorg.
  - o onderzoeken van invloed van een positief leefklimaat op relevante indicatoren (zoals agressie, ...).

3 BEOOGDE RESULTATEN

De beoogde resultaten betreffen:

- Via actie en via ondersteuning, vorming en coaching, wordt een sector-overschrijdend leer- en ontwikkelingstraject opgezet dat Vlaanderen omspant (cf. infra).
- Op basis van wetenschappelijk onderzoek wordt kennis doorontwikkeld, verdiept en verbreed, verder bouwend op de ervaring/expertise van het "Back to basics" project. Aandacht zal uitgaan naar de implicaties van de implementatie in andere sectoren en naar welke werkzame factoren, zoals ervaren door de rechtstreeks betrokkenen, kunnen worden geïdentificeerd. De resultaten worden terug in de praktijkontwikkeling geïmplementeerd.
- Er is expliciet aandacht voor disseminatie van de bevindingen.
- Vanuit de opgedane ervaring en kennis, zullen adviezen worden geformuleerd naar andere diensten alsook naar de overheid. Dit kan in de vorm van intervisies, het opzetten van studiedagen, enz.

4 HOE TE REALISEREN?

4.1 Concrete werking

- De academische werkplaats kan bogen op reeds aanwezige ervaring en expertise met het opzetten van een leer- en ontwikkelingstraject gericht op een positief leefklimaat in de bijzondere jeugdzorg.
- Bij de start van de academische werkplaats zal het werkveld breed worden geïnformeerd over de academische werkplaats. We zullen hiertoe onder meer de koepelorganisaties SOM, het Vlaams Welzijnsverbond en Jongerenbegeleiding contacteren. Ook via het expertisecentrum ICOBA (Iedereen competent in het beheersen van agressie - www.icoba.be) zal het project sector-overschrijdend bekend gemaakt worden.
- Er zal een sector-overschrijdend leer- en ontwikkelingstraject in elk provincie worden opgestart, telkens bestaande uit 10 diensten/voorzieningen. Op deze manier zullen 50 diensten / voorzieningen over heel Vlaanderen worden bereikt.
- De leer- en ontwikkelingstrajecten worden opgezet, begeleid en wetenschappelijk opgevolgd door één full-time personeelslid, die instaat voor zowel het onderzoek en praktijkontwikkeling, gezien de vervlochtendheid van deze verschillende aspecten (cf. supra).
- Vanuit een benadering van "realist evaluation" zal doorheen het project de effectieve realisaties van het project worden gemonitord en bijgestuurd.

4.2 Organisatorische structuur

- We voorzien **één fulltime medewerker (master-niveau) en een looptijd van twee jaar**, wat nodig is om de trajecten kwaliteitsvol te kunnen opzetten en ontwikkelen. De ervaring opgebouwd in het "Back to basics"- project toont aan dat organisaties voldoende tijd nodig hebben om de trajecten door te voeren en hiervoor een voldoende groot draagvlak te creëren in eigen voorziening.
- Aangezien de focus ligt op het uitbouwen van de ontwikkelingstrajecten in de praktijk met wetenschappelijke ondersteuning, zijn zowel de praktijk als het wetenschappelijk onderzoek twee evenwaardige aspecten in deze academische werkplaats. Om de onafhankelijkheid van het onderzoeksluik te garanderen, worden de middelen verdeeld over de twee partners die de academische werkplaats zullen coördineren, met name Vereniging Ons Tehuis te Ieper en de Universiteit Gent (Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek en Vakgroep Orthopedagogiek), wetenschappelijk mee ondersteund door Dr. Peer van der Helm als internationale wetenschappelijke expert.
- De academische werkplaats wordt ondersteund door een adviesgroep.
  - o Deze adviesgroep komt 4x / jaar samen.
  - o In deze adviesgroep worden de sectoren BJZ, VAPH, K&G en de psychiatrische voorzieningen vertegenwoordigd. We suggereren volgende leden (dit zal in een verder stadium verder verkend / uitgewerkt worden):
    - Vereniging Ons Tehuis – Filip De Baets
    - Een vertegenwoordiger vanuit het agentschap Jongerenwelzijn
    - Dr. Peer van der Helm als wetenschappelijk adviseur van de werkplaats
    - Prof. Dr. Rudi Roose, vakgroep sociaal werk en sociale agogiek, UGent
    - Prof. Dr. Stijn Vandevelde, vakgroep orthopedagogiek, UGent
    - Een vertegenwoordiger van het kennis- en expertisecentrum "iedereen competent in het beheersen van agressie" (ICOBA)
    - BJZ: Ter Muren – Pol Schouppe
    - VAPH: De Belie Erik
    - Psychiatrie: Filip Morisse
    - Kind en Gezin: Arnold Schaek
    - Kinderrechtencommissariaat: Bruno Vanobbergen
    - Cachet vzw
    - ...
  - o In de schoot van de werking van de adviesgroep kunnen ook inhoudelijke thematische werkgroepen (bijvoorbeeld over agressie, participatie, ...) worden ingericht in samenspraak met het werkveld. Er zal contact gezocht worden met andere diensten en initiatieven m.b.t. deze thema's in functie van afstemming en samenwerking.

5 SAMENWERKINGSPARTNERS

- De uitbouw van de ontwikkelingstrajecten is gericht op alle organisaties residentiële jeugdzorg, de gemeenschapsinstellingen, andere voorzieningen BJZ, de VAPH-sector, Kind en Gezin én de psychiatrische residentiële voorzieningen. Via de koepels Jongerenbegeleiding, Vlaams welzijnsverbond en SOM, alsook via andere belangrijke overlegorganen (dienen verder verkend te worden) zal het aanbod breed bekend gemaakt worden (cf. supra).

- ICOBA is een kennis- en expertisecentrum rond de beheersing van agressie in jeugdzorg. Gezien de complementariteit van hun visie, doelstellingen en activiteiten zal verdere samenwerking worden verkend en verder uitgewerkt.
- Ook vanuit de overheid Nederland en vanuit het lectoraat residentiële Jeugdzorg hogeschool Leiden, onder de leiding van Dr. Van der Helm, is er interesse om met de academische werkplaats in Vlaanderen samen te werken. Mogelijke opties moeten ook hier verkend worden.

